

weist in den lat. nungstrag

Jus Crim. 2985-97

DE
LEGE CRIMINALI IN LVSATIA SVPERIORE
A. MDCCLXXXIV. PROMVLGATA

DISSERTATIO

QVAM

EX INDVLGENTIA SERENISSIMI PRINCIPIS ELECTORIS
SAXONIAE

SINE PRAESIDE

PRO SVMMIS IN VTROQVE
IVRE HONORIBVS

RITE OBTINENDIS

DIE XI. NOVEMBR. A. R. S. MDCCLXXX.

H. L. Q. S.

PVBLICE DEFENSVRVS EST

CHRISTIAN GOTTFRIED MEISNER
GORLICENSIS

SYNDICVS PROVINCIAL. LVSAT. SVPER. ET COLLEG. EQVESTRI AD RES PVPI-
LARES CIRCVLI BVDISSIN. ADIVNCTVS.

VITEBERGAE,

BITTERIS TZSCHIEDRICHII,

IN
FACIE CRIMINALI IN PARTI VTERIORE
A. CHASCOXXIV. HONORIFICATA

DISSERTATIO

QUAM

IN PRAESENTIA SEPTUAGINTA TRUNCIS RECTORIS

SAKONIAE

ET RECTORIS

PRO SVMMIS IN VTRIOQUE
IVRE HONORIBVS

INTE OBTINENDIS

DIE XI. NOVEMBR. A. R. S. CXCXXXIX.

M. L. G. S.

CHRISTIANUS GOTTFRIED MEISNER

CHRISTIAN GOTTFRIED MEISNER

COLLEGIIS

INDICTUS DE VINCULO LEGALIS. ET COLLEGIUM AD IUR. IUSTIT.

IN PRAESENTIA SEPTUAGINTA TRUNCIS RECTORIS

IN PRAESENTIA SEPTUAGINTA TRUNCIS RECTORIS
ET RECTORIS

DE
LEGE CRIMINALI IN LVSATIA SV-
PERIORE A. 1784. PROMVLGATA.

§. I.

Argumentum.

Mihi quidem, cum temporis ratio id postularet, de argumento publice et illustrando et defendendo cogitanti variae se obtulerunt eaeque neque ab hoc meo consilio, neque ab huius loci dignitate, nec a praesentis temporis opportunitate alienae quaestiones. Placuit vero inter illas eligere eam, quae nisi aliam, quandam tamen haberet et novitatis et utilitatis commendationem, quaeque praeterea me patriae, cui me tam multa debere, gratus profiteor, splendida hac occasione memorem probaret. Ex quo enim tempore conspicua mihi demandata fuit provincia, ut Illustri Ordini Equestri Statuum Marchionatus Lusatiae superioris essem a consiliis; interesse mihi

A

con-

contigit instruendis eiusmodi Institutis, quorum beneficam rationem fera etiam posteritas grato colet animo. Atque inter illa quidem instituta inprimis eminere mihi videtur duplex illud Aerarium, quod tam erogandis ad iudicia capitalia sumtibus, quam restituendis incendio absumtis aedificiis est dicatum, quorumque illud: *Landes-Criminalcasse*, hoc vero *Brand Versicherungscasse* nominatur. Prioris Instituti (quia utrumque considerare longum foret) legisque eius causa promulgatae, constitui enarrare historiam, rationes inquirere, commoda demonstrare et utilitatem, aliquot subinde exortas dubitationes excutere, remque omnem, quantum dabitur, observationibus illustrare; in eoque consilio hoc inveni novum, ut, de quo ante me nemo, equidem disputarem, haud vero inutile, ut quibus constituendis ipse interfuerim testis, iis ex documentis publicis illustrandis, patriae nimirum ciuibus non omnino contemnendam darem operam. Haesit quidem animus in proposito, cum latine haec proferendi necessitatem mihi impositam sentirem; a cuius linguae familiaritate, si qua mihi olim fuerit, mei me officii ratio viginti quinque et quod excurrit annos plane abduxerit. Sed veniam dent aequi rerum aestimatores, nec, quod tempori tribuendum fuit, ex inani ostentatione profectum iudicent.

§. II.

Jurisdictionis Criminalis in Lusatia superiore formula ante Legem A. 1784. promulgatam.

Nota fatis huius Lusatiae incolis est res et extra omne dubium posita, Ferdinandi I. Imperatoris singulari
lari

lari beneficio et Sanctione A. 1562. edita ¹⁾ esse factum, ut ex illo tempore omnes domini et possessores praediorum, quae Praefecturis Circulorum Budissinensis et Gorlicensis nexu feudali et vasallitico subessent, atque etiam illa praedia, quibus antea huius iuris adhibendi beneficio minus frui esset licitum, aequae ac Magistratus Civitatum Hexapolitanarum exercendae iurisdictionis Superioris, (quam: *die Obergerichtsbarkeit* appellant) vim et potestatem nanciscerentur. Hanc legem, (*die Obergerichtsconcession*) recte nominamus constituendorum publicorum iudiciorum, sive Criminalium in Lusatia Superiore originem et fontem, ex quo deinde manarunt varia instituta, quaestiones et controversiae. Cum autem huius formulae vi Iurisdictionis Superior iure proprio pertineret ad singulos possessores et dominos praediorum, unaque cum illis emeretur ac venderetur, ita ut eius commoda et incommoda ad dominos redundarent: dubitatio locum non habebat, quin, ad quem praedia spectarent dominum, illius etiam sumtu illud iurisdictionis genus administrandum esset exercendumque. Verum enim vero immunitas omnis tributorum generis, qua praediorum equestrium possessores antiquo et more et iure gaudebant, erat in causa, ut et eiusmodi sumtus ferendos subditis assignarent, quorum olim vere servilis, postea lassitica conditio duram illam quidem admitteret legem, sed hoc quasi praeiudicio mitigatam, ut iudiciis publicis rite administrandis, vitae et securitati subditorum potissimum prospiceretur. Nihilò magis evenit,

A 2

ut

1) Legem hanc Tomo I. *des Oberlausizchen Collectionswerks* p. 178. insertam invenimus eamque illustrant Commentarii Laubanenses: *Arbeiten einer vereinigten Gesellschaft in der Oberlausiz.* (Leipz. u. Laub. 1751. 8vo. T. 3. p. 47.)

ut haud raro, aut huius impensae evitandae molestia, aut iudicum incuria impunita manerent delicta, non sine magno securitatis publicae, honestatis morumque honorum detrimento; aut, cum quodque praedium pro se ipsam sumtus impendere cogeretur, ut huic oneri ferendo impares essent iustitiaeque administrandae specie iniuste opprimerentur incolae talium praediorum, quorum permagna pars vix aliquot tuguriis continetur. His causis commotus, suscepit Ordo Equester statuum Provincialium Lusatae Superioris hanc, quae huc usque erat singulorum causa, tamquam publicam et communem, modumque in Comitibus A. 1652. 2) habitis excogitavit, et promulgavit ex parte Circuli Gorlicensis sub d. 17. Jul. 1653. 3) ex parte Circuli Budissinensis autem A. 1654. 4) quo sanciretur, ut ad sumtus, in causis, ad superiorem Iurisdictionem pertinentibus, perferendos certus numerus tuguriorum coniungeretur, et cum subditi tributa ad rationem *der Rauchfaenge* soleant pendere, iussit, ut Centum quaeque partes (i. e. *hundert Rauche*) commune quasi constituerent iudicium, quod quidem a foro delicti, cui illibata iurisdictio servabatur, ageretur, haberet vero ex vicis ipsi adiunctis, (*aus den zusammen geschlagenen Rauchen*) scabinos rusticos testes et auscultatores cognitionis delictorum rite instructae, atque ita quidem, ut his fociis recusationi colligendarum ex rata parte impensarum nullus amplius locus relinqueretur. Huius ipsius instituti rationem et fundamentum in sanctione Ferdinandina A. 1562. promulgata cuius supra mentionem fecimus,

2) v. Acta Comitial. Barthol. 1652. ad Prop. 13.

3) v. *Oberlausiz. Materialien* 5 Stück. S. 425. seqq. ibique laudatos locos.

4) Acta Comitial. Ocul. 1654. ad Prop. IV.

cimus, niti, inter rei Lusatiae non ignaros, satis constat. 5) Sed docent Acta publica Comititalia, laborasse et hanc in Centesimas descriptionem sat multis vitiis et largam litibus praebuisse messem. Quibus quamquam medelam parare pro parte sunt annisi status Provinciales Ordinis Equestris Circuli Budissinensis in Comitibus a. 1755. habitis 6) simulque emendatiorem descriptionem Edicto summae Praefecturae Lusatiae Superioris sub d. II. Maii 1756. 7) promulgato, typis publice vulgandam curarunt: aptioris tamen normae magnum semper est relictum desiderium.

§. III.

Historia Legis Criminalis A. 1784. editae.

Finito bello septenni, huic Lusatiae fere exitiali, de redintegrandae salutis, condendisque optimis varii generis legibus Ordines Provinciales mirifice fuerunt solliciti; ad illam vero iudiciorum publicorum constituendam aptiorem normam animum serio appellere, per longum

A. 3 tempus

5) Oberlauf. Collect. Werk. T. I. p. 187. verb. *Da denn auch kleine Guezel bey einander liegen, sollen auch zween, drey oder vier nach Gelegenheit derselben und besage ihrer Briefe der Obergerichte halber zubestellen, und desto besser in Ordnung zu bringen; zuhalten; welche Vergleichung durch den Landvoigt und unsern Hauptmann Hansen von Schlieben, auf diese unsere Confirmation soll gestellt und gemacht, und in unsrer Boehmischen Canzeley zu Dero Nachricht authentisirt ueberantwortet werden.*

6) Acta Comit. Ocul. 1755. ad Propos. IV. Barthol. 1755. ad Prop. III.

7) Illud Edictum typis denuo descriptum est a. 1779. im Verzeichniß sämmtlicher Rauchfaenge sowohl im Budissinschen als Goerlitzschen Kreise, dergleichen die Repartitionen nach denen in peinlichen Faellen zusammen geschlagenen Rauchen im Budissinschen und Goerlitzschen Kreise. Budissin. 1779. 8vo.

tempus haud vacabat. Cum autem provinciae a praedonum turba et rapinis haud exiguum postea imminens periculum in dies magis magisque auferetur: intercessit auctoritas summi Principis Electoris, Patris Patriae Clementissimi, benignissime cavendo, 8) ut Status Provinciales de melius constituenda re Criminali illique praeficiendo iudicio et magistratu peculiari (einem Criminalrichter) cogitarent, consiliaque cum illo communicarent. 9) Civitates Hexapolitanas peculiaris reipublicae forma a communi hoc deduxit consilio. Quo factum est, ut Ordo Equester statuum Provincialium utriusque Circuli hanc causam seorsim tractaret, illiusque ordinandae curam in Comitibus Barth. 1781. quinque Viris illustribus committeret, 10) quibus propositum fuit duplicem hanc discutere quaestionem: *Essetne utilius magisque expediret, criminibus puniendis per omnem hanc Lusatiam universum iudicium, an sumptibus ad hunc usum erogandis aevarium potius constituere duplex et eiusmodi, quorum alterum ad Budissinensem Circulum, alterum ad Gorlicensem spectaret, utrumque autem in locum supra commemoratae descriptionis der Rauchfaenge succederet?* Retulerunt rem ad Senatum Ordinis Equestris; illique probata haec est sententia 11), ut, posthabita Iudicii Crimi-

8) per Rescript. d. 25. Jun. 1781.

9) Acta Comit. Barthol. 1781. ad Propos. II.

10) Quos honoris causa hic nominare liceat. Fuerunt Carol. Henric. a Zetzschwiz, Hans Adolph a Mezradt, Ernst Gottlob a Kiesenwetter, Henric. Aug. a Gersdorff et Ernst Siegmund a Gersdorff, quorum duo priores nunc Circulo Budissinensi praesunt (als Landesaeltesten) tertio autem loco nominatus Circulo Gorlicensi; quosque egregios rei meae fautores colui semper colamque.

11) v. Acta Comit. Elisab. 1781. ad Propos. III.

Criminalis universalis ratione, Aerarium duplex instituen-
 dum curarent. Verum enim vero ne hanc sententiam
 temeritatis quis argueret, datum est feudorum possessori-
 bus deliberandi spatium, ut, si qua haberent monita,
 ante Comitia Oculi 1782. ¹²⁾ ea proponerent. Quo tem-
 pore et de his monitis et de addito a quinque Viris iu-
 dicio diligenter ac sedulo est a Statibus Equestris Ordinis
 deliberatum. Atque ut omnis in re tam difficili adhibe-
 retur cautio, ampliata est deliberatio ¹³⁾; in Comitibus
 Oculi A. 1783. ¹⁴⁾ tandem eo res deducta, ut uno omnium
 consensu probata legis novae formula summae Curiae
 Provinciali ad impetrandam a Serenissimo Principe Ele-
 ctore Confirmationem traderetur ac commendaretur. Re
 ad Principem delata, illè addidit legi auctoritatem, iussitque,
 ut more solito promulgaretur. ¹⁵⁾ Quo factò, praemisso so-
 lenni a summa Lusatiae huius Curia Edicto, ¹⁶⁾ typis ex-
 scripta haec Regula (*Regulativ zu Errichtung einer Oberlau-
 sischen Landescriminalcasse*) est ab eoque tempore, quo in
 valvis arcis Budissinensis est affixa, 1. Mart: 1784. vim
 legis impetravit. ¹⁷⁾

§. IV.

¹²⁾ Acta Comit. Ocul. 1782. ad Propos. VI.

¹³⁾ Acta Comit. Barthol. 1782. ad Incid. 2. et Elisabeth. 1782. ad Prop.
 IX. Ocul. 1783. ad Propos. I.

¹⁴⁾ Acta Comit. Ocul. 1783. ad Propos. I. Protocoll. haec habent: *Nach-
 dem nun Herrn Landstaende dieses Proiect zu einer Landescriminalcasse
 von §. zu §. auf das sorgfaeltigste erwogen, so erfolgte dessen vollstaendi-
 ge Rathabition unter den bemerkten Abaenderungen per unanimita.*

¹⁵⁾ per Rescript. Electoral. d. 11. Febr. 1784.

¹⁶⁾ mittelst Oberamtspatents v. 16. Febr. 1784.

¹⁷⁾ Cum haec lex nullo adhuc Legum Lusatiarum Corpori inveniatur in-
 ferta, operam nos haud perdidisse putavimus, argumentis nimirum §§.

§. IV.

Legis Ratio exponitur.

Sed rem patrii iuris studiosis haud iniucundam nos suscepturos arbitramur, si iam paullo accuratius in eius *Legis rationem* inquiramus, de cuius historia quaedam attulimus. Multis laborabat incommodis, iisque permagnis Centenaria illa, §. 11. commemorata in criminum investigatione coniunctio. Atque incolis sumtuosa, iudiciis gravis et molesta, securitati publicae denique damnosa et nociva, non satis etiam firmitate utebatur legis publicae

d. 12.

XXIV. quibus absolvitur, addendis, §. 1. Die Einrichtung mit den zusammen geschlagenen Rauchen wird aufgehoben §. 2. eine besondre Landescriminalcasse für den Budissinschen, sowohl als Goerlitzschen Kreiß errichtet. §. 3. Wer hierzu beizutragen hat. §. 4. Die Ausübung der Obergerichten bleibt, wie zeithero, unverändert. §. 5. Aller Unterschied und Streitigkeiten unter den Foris soll aufgehoben seyn. §. 6. Jedoch vor dem Foro delicti in Zukunft die Untersuchung ohne Unterschied geführt werden. §. 7. Fond der Criminalcasse. §. 8. Eintheilung der daraus zuübertragenden Faelle in zwey Hauptclassen. §. 9. Welche Faelle und unter was für Bestimmung Sie zur Einen §. 10. zur Andern Classe gehoeren. §. 11. Welche Ausgaben weiter aus sothaner Casse bestritten werden. §. 12. Welche nicht? §. 13. Wie es mit Aufbewahrung der Verbrecher fübrihin zu halten. §. 14. Die Untersuchungen koennen in loco detentionis und wie? verführt werden. §. 15. Wie es mit Besetzung der Gerichtsbank zu halten? §. 16. Einrichtung wegen Besetzung der Gerichtsstaette bey Executionen an kleinen Ortschaften. §. 17. Verweisung auf die neuerlich revidirte Criminalunkostentaxe. §. 18. Verbindlichkeit der Gerichtsherrschaften zu Vertretung ihrer Gerichten bey der Criminalcasse. §. 19. Was sie deshalb weiter zu beobachten haben. §. 20. Erfordernisse um den Unkostenverlag von Zeit zu Zeit zurück zuerhalten. §. 21. Obliegenheiten der Gerichte bey Instruirung und Ermaessigung der Unkosten-Liquidationen. Was bey dem Abschluss der Hauptberechnung der Unkosten zu beobachten ist. §. 22. Wenn, und wie ferne ein Vorschuss auf die habenden Untersuchungskosten statt finden soll. §. 23. Wenn diese Einrichtung ihren Anfang nehmen soll. §. 24. Vorbehalt wegen der dabey vorkommenden Veraenderungen.

d. 12. Febr. 1753. (*Criminal- und Inquisitionen-Spesenaxe*)¹⁸⁾ praesidio. Quamquam enim haec lex iudiciorum formam constituebat et modum inquisitionis et sumtuum; impar tamen erat frequentissimis et infinitis recusationibus et tergiversationibus, quas in restituenda sumtuum parte focii praetexebant. Quare forum, in quo versabatur causa criminalis, plerumque omnem in hanc rem facere impensam cogebatur, quam a pagis coniunctis (*den zusammengeschlagenen Rauchen*) aut numquam, aut non, nisi novo impendio et repetita iactura post aerumnosas litium ambages recipiebat, protractis per eas decem, viginti et amplius annis, cuius generis plura in aperto sunt exempla. Ex quo evenit, ut huius oneris impatientia et molestia commotum, delicti forum saepissime in facinorosos haud inquireret; quo ipso delicta manebant impunita salusque publica mirum in modum infrangebatur. Quid? quod etiam haud raro usu venit, ut iuridicundo praefecti, causis et impediendis et prolatandis, sumtus praeter modum augerent, idque impune, quia domini iurisdictionis hoc plerumque non curarent, nec esset, nisi Curia Provincialis illius Circuli, ad quem pertinebat pagus, quae rerum peractarum rationem posset postulare et ne posset quidem, nisi provocaretur. Difficile autem erat provocare, propterea quod non cuilibet ex populo, sed ei solum, cuius intererat, et qui id posset demonstrare, de iudiciorum inferiorum iniuriis conqueri esset permissum.

§. V.

18) im *Oberlausiz. Collect. Werk*, Tom. I. p. 316.

§. V.

Instituti Commendatio.

Quam ob rem publicae et iudiciariae huius Lusatiae rei egregie subvenerunt Status Provinciales Equestris Ordinis et opitulati sunt, instituto nuper sumtibus Criminalibus conferendis Aerario peculiari praescriptaque eius formula. Habet enim Institutum multiplicem hanc commendationem: I. Ut vim et auctoritatem Iurisdictionis, quam dicunt superiorem, norma Ferdinandinae Sanctionis A. 1562. editae (*der Obergerichtsconcession*) suffultam, indeque derivatam iudiciorum inferiorum formam salvam ¹⁹⁾ ubique et integram feruet et immutatam. II. Ut, cum iam sedulo investigentur delicta et legitime puniantur, impunitate sublata, publicae securitati et honestati diligentissime prospiciatur et consulatur. ²⁰⁾ III. Ut sumtum in res Capitales faciendorum aequa per totam Lusatiam Superiorem fiat distributio et descriptio eaque nec provinciae omnino, nec singulis pagis gravis et molesta. ²¹⁾ IV. Ut denique, si qui iudices causas Criminales non satis legitime tractent, longius, quam natura rei postulat, proferant, sumtum profundant, legemque et impenfis dictam negligant, revocentur ad officium, legis normam et impenfae compendium. ²²⁾

§. VI.

¹⁹⁾ §. 4. 5. 6. 13. 15. 16. Legis.

²⁰⁾ §. 8. 9. 10. leg. c.

²¹⁾ §. 1. 2. 3. 7. 11. 12. 20. 22. leg. c.

²²⁾ §. 13. 15. 17. 18. 19. 20. 21. leg. laud.

§. VI.

I. *Vis et Auctoritas Iurisdictionis Superioris (der Obergerichten) eo firmantur.*

Quos §. antecedenti attigi locos, in illis illustrandis diutius commorari a proposito nostro haud erit alienum. Est autem I. feudorum Lusatiae Superioris dominis tributum ius de cognoscendis capitalibus causis (*die Obergerichten*) ea dignitate, potestate et auctoritate munitum et ornatum, magno etiam sumtu, Imperatoris Ferdinandi I. Clementia ab Ordinibus Provincialibus comparatum et titulo, uti dicunt, oneroso²³⁾ ad praediorum possessores continua serie translatum adeo, ut illud, tamquam sacrum pignus, integrum servandum Status et Vasalli omni tempore studiosissime curaverint. Quare etiam a constituendo universo, quod per omnem Lusatiam Superiorem causas criminales perquireret, iudicio animum abstraxerunt,²⁴⁾ rati, fore, ut translata hac potestate in unum totius Lusatiae, aut duos Circuli Budissinensis et Gorlicensis iudices, minueretur certe, nisi sensim penitus illa propria singulis feudorum possessoribus superior Iurisdictionis perderetur. Intercesserunt et alia incommoda et difficultates, tali Communi Iudicio contrariae, quibus ad Principem sincere delatis, ab eius Clementia Status Provinciales Ordinis Equestris huius nostri instituti impetrarunt probationem. Inter haec

B 2

incom-

23) Quare etiam in illa, quam praediis iudicialiter vendendis constituerunt Status normam (*Grundtaxe*) pretium certum Iurisdictionis Superioris et Inferioris (*der Ober- und Niedergerichten*) 500 Imperialium esse voluerunt (*Oberl. Collect. Werk*) T. I. p. 140.

24) Acta Comitial. Ocul. 1783. ad Prop. I. et Barthol. 1787. ad Prop. II.

incommoda vero retulerunt exemplum vetustatis et infelicitatem temporis illius, quo iniuria ac iniustitia Iudicum Criminalium Imperatoris iussu constitutorum (*der Kayserlichen Erbrichter*) Lusatia Superior olim lacerata sit, ordinesque commoti, A. 1562. Ferdinandinam sanctionem (*die Obergerichtskoncession*) titulo oneroso acquisiverint. Quin etiam multi obiecerunt hoc, ad Commune quoddam iudicium rem criminalem propterea vix posse referri, quia dynastiae (Standesherrschaften,) Capitulum Budissinense et Monasteria, Civitates (*die Landstaedte*), quin haud exiguus numerus praediorum singulorum haberent iam suis sumptibus constituta iudicia electosque iudices et administratos, quos missos facere cogi nequirent; sibi que praeterea deesse, unde solverentur communi illi iudicio praeponendis iudicibus adiungendisque officialibus Honoraria et Stipendia; quamobrem magno reipublicae incommodo novum foret excogitandum incolisque imponendum vectigal, quod et ii, quibus iudicii Criminalis formula satis iam sit instructa, solve sint recusaturi et hanc parvam tributi accessionem multoties sit superaturum, quam Aerarii Criminalis causa et necessitas postulaverint. Demonstrarunt enim, Salaria unius anni, quae Iudicibus, Assessoribus, Actuariis et Apparitoribus eiusmodi Criminalis Iudicii Universalis sint solvenda, plurimum annorum impensam, quam exigat Criminale Aerarium esse absumentura. Modum quoque tractandae criminalis causae apud eiusmodi Commune Iudicium multo esse difficiliorem et diuturniorem magisque aerumnosum ostenderunt. Nam quae causae, hoc statu, qui nunc est, inter quinquaginta amplius iudices et iuridicundo praefectos distribuuntur, cum in posterum diligentiae et officio unius aut duplicis Iudicii sint

legis quasi fundamentum iure appellaveris, 27) illa quaestione praetermissa, constituit modo, ut si poena corporis afflictiva decreta sit, aut decerni potuerit, loca iudiciorum publicorum causa coniuncta et in centurias distributa (*die zusammen geschlagenen Raucbe*) sumtus conferrent. Exinde vero ortae sunt infinitae lites et controversiae. Quibus ne in posterum locus relinqueretur: II. in hac nostra lege 28) nominatim sunt perscripta et recensita, atque etiam *ad duo genera redacta delicta*, quorum inquirendorum et coercendorum impensam ex communi Aerario faciendam, e republica visum est. Haec perscriptio ut accurate institueretur, Ordinibus huius Provinciae maximae curae fuit; cuius etiam potissimum causa Quinque Viri Legi rogandae saepius retulerunt ad Comitiam, rogationemque Status a Comitibus Oculi 1782. usque ad Comitiam Elisab. 1782. 29) procrastinarunt et in
Comitiis

27) Illam enim antiquatam si cum hac nova lege contuleris; §. 4. 9. 10. 11. illius in §. 6. 12. huius nostrae esse translatae, facile intellexeris.

28) §. 5. 8. 9. 10.

29) Acta Comit. Ocul. 1782. ad Prop. 6. haec habent: *Herrn Landstaende haben die bey dem Project zu einer allgemeinen Criminalcasse eingegangenen Monita verschiedner Herrn Mitstände nebst dem Gutachten der Deputation sich vortragen zu lassen angefangen. — Da aber die in dem 6ten §. des Projects (in lege promulgata §. 8. 9. 10.) enthaltene Bestimmung derienigen Faelle, bey welchen die Unkosten-Uebertragung aus der Criminalcasse Statt haben soll, die sorgfaekigste Pruefung erfordert; so tragen sie denen diesfalls ernannten Herrn Deputirten auf, diese Bestimmung in nochmalige Deliberation zu nehmen, um so viel moeglich, auf der einen Seite die Criminalcasse für unnöthigen und nicht dahin gehoerigen Ausgaben zu sichern, auf der andern Seite aber auch die aus der Ungewisheit, ob der Unkosten-Ersatz aus der Criminalcasse erfolgen werde oder nicht, für die allgemeine Sicherheit nachtheiligen Folgen zu entfernen. Quibus iterum ad provinciae et legis rationem perpenſis, a Quinque Viris ad Comitiam Barthol.*

Comitiis Oculi 1783. tandem legem sanxerunt. Placuit vero ad unum delictorum communi sumtu reprimendorum idque praecipuum genus, 30) referre, blasphemiam quidem, periurium, fractam, non vindicandi nec revertendi datam fidem (gebrochene Urphede) perduellionis crimen, seditionem et tumultum, vim publicam, rectorum inflammationes incendiario- rum move perpetratas, homicidia et caedes omnis generis, veneficium, vulnerationem mortiferam et sanguinarios ictus, fur- tum, rapinam, sacrilegium, latrocinium, plagium, duplex adulterium, bigamiam, stuprum violentum, incestum, raptum, pecula-

1782. relatum est: Sie haetten aller gegebenen Mühe obngeachtet, bey Prü- fang der eintretenden Bedenken sich auf eine genauere Bestimmung der aus der Criminalcasse zu übertragenden Faelle, als sie ihr ohnmaasgebliches Gut- achten angebe, zu vereinigen nicht vermocht. Denn ausser, das am an- geführten Orte die Verbrechen, wobey die Uebertragung eintreten werde, bereits mit ihren Ausnahmen und nothwendigen Modificationen gesammler, angezeigt worden, so habe es ihnen uebrigens ueberhaupt geschienen, das auch hierbey der bey dem ganzen Institut festgesetzte Grundsatz nie aus den Augen verlohren werden duerfe, das es allenthalben bey dem in dem Criminalpatente v. I. 1753. begruendeten Modo und Verfassung bewenden und die Criminalcasse nur anstatt der zusammen geschlagenen Rauche treten solle. Mit hin wuerden, wenn die in dem Deputationsgutachten bereits befindliche Be- stimmung der uebertragbaren Faelle nebst den beigefügten Einschraenkungen und Modificationen Genehmigung erlangte, in der Folge um desto weniger Bedenklichkeiten sich hierüber ereignen, weil sie zugleich gutachtlich dafür gehalten, das wenn in einem zweifelhaften der Regel nach doch immer sel- ten vorkommenden Falle zu einer Vereinigung zwischen den Gerichtsobrig- keiten und der Criminalcasse nicht gelangen seyn sollte, dieser Fall dem Churfuerstl. Oberamte besonders zur Entscheidung anzuzeigen seyn wuerde. Haec Ordinis Equestris Senatus in Comitiis Barthol. 1782. ad Incid. 2. probavit, Senatus Consulto, verbis: Herrn Landstaende haben sich dahin vereinigt, das es wegen Bestimmung der Faelle, in welchen die Unkosten aus der Criminalcasse zu entrichten, bey dem erstatteren Gutachten der De- putation bewenden solle.

30) §. 10.

peculatus crimen, suppressiones ac praedas bonorum receptorum (Vergreifung am anvertraueten Guthe) omniaque ea delicta, quae capitali, aut afflictiva corporis poena afficienda esse censentur. Ne aliena a consilio intercederet interpretatio, variae sunt legi adiectae cautiones et clausulae, quas hic commemorare longum foret nec necessarium. Cum autem non delicta modo ut reprimerentur et coercerentur, sed securitati etiam publicae, quantum posset maxime, prospiceretur, huic novo instituto esset propositum: ad alterum genus 31) fractae pacis et securitatis publicae animum quoque adverterunt, atque vagabundos, furum greges et receptatores, zingavos et omnem reliquam errosum et falsariorum turbam communi sumtu persequendam statuerunt, ita ut quicquid in conquirendum et puniendum id genus hominum a iudiciis inferioribus esset impendendum, ex hoc Aerario publico restitueretur.

Neque duplicem hanc, 32) eamque lege certa huc usque nondum diremtam quaestionem: unde sumtus ad tollenda, inspicienda, secanda atque sepelienda mortuorum corpora, quorum causa criminale iudicium esset instruendum, erogarentur? et unde ad ergastula condemnati alerentur! neglexerunt, sed utriusque rei impensam ab Aerario Criminali publico esse subministrandam iusserunt.

§. VIII.

III. *Modus contribuendi neque provinciae neque singulis incolis molestus.*

Neque minus commendatur Institutum III. a contribuendi modo, quem servavit, uti mos erat antiquitus, accom-

31) §. 9.

32) §. 11.

accommodavit vero ad provinciae rationem et incolarum
 conservationem. Solvere solent glebae adscripti et subditi
 Agricolaë huius Lusatiae Superioris, qui pertinent *zur*
Landesmitleidenbeit tributorum genus, (*Rauchsteuern*) Aera-
 rio statuum, idque Budissae ii, qui Praefecturae Budissi-
 nensi, Gorlicii vero, qui Gorlicensi subsunt. Colligunt
 id tributum, sicut nomen iam indicat, ad modum *der*
Rauche; cuius generis partes habet Circulus Budissinen-
 sis $8159\frac{1}{2}$ Gorlicensis $5636\frac{1}{4}$ omnis autem Lusatia supe-
 rior $13795\frac{3}{4}$. Sunt porro uniuscuiusque Circuli hae par-
 ticulae vicis singulis, recepto more pristino, cuius ra-
 tionem nunc reddere non vacat, distributae. Secundum
 ea, quae supra §. II. exposuimus, cohaerebant olim
 in causa criminali centuriae illae vicorum (i. e. *bundert*
zusammen geschlagene Rauche) conferebantque impensam,
 quoties in illorum finibus eiusmodi quaestio erat consti-
 tuenda, cuius omnis molestia atque onus his Centuria-
 libus imponebatur. Ex quo vero Aerarium, rei Crimi-
 nali proprium, coepit institui idque duplex, atque ita qui-
 dem ut unum ad Circulum Budissinensem spectaret,
 alterum ad Gorlicensem; Iudicii Criminalis sumtus prae-
 bet Aerarium Circuli, in cuius finibus situm est praedium,
 Iurisdictionis superioris vi indutum, ad normam: *der*
Rauchsteuer, adeoque efficitur, ut quaelibet causa crimina-
 lis tot habeat restituendarum expensarum socios et parti-
 cipes, quot habet quisque Circulus partes, *Rauche* dictas,
 ideoque Budissinensis octo millia centum quinquaginta
 novem, et Gorlicensis quinque millia sexcentos trigin-
 ta sex. Unde quam facillime intelligitur, de hoc colli-
 gendi sumtus modo et molestia pro numero *der Rauche*,
 neminem posse iure conqueri. Atque omnium minime
 iure meritoque quispiam causarum criminalium, quibus
 C subinde

subinde succurrendum est, copiam et multitudinem ob-
iicere audebit. Quamquam enim in hac nostra Lusatia
sexaginta quotannis ortas eiusmodi causas numeraveris,
singulari tamen cura et providentia statuum Provincia-
lium Ordinis Equestris est effectum, usuque plurium an-
norum comprobatum, ut illius rei nomine apud Budis-
sineses annum tributum haud omnino prorsus sit au-
ctum; apud Gorlicenses vero particula vel minima super-
addita. 33)

§. IX.

A quibus tributum extraordinarium numeratur?

Provisum est etiam, ut et illi pagi et incolae, *tri-
butum extraordinarium*, iuvando huic Aerario, conferrent,
qui, quamquam ex lege tabularum emtionis, ab illo
pensionis genere, quod *Rauchsteuer* vocatur immunes
(*Rauchsteuer freie Dorfschaften und Nabrungen*) praesidio
tamen et tutela huius instituti contra delicta et honorum
iacturam fruerentur. Hac igitur lege 34) cautum, atque
in universum constitutum est, ut eiusmodi tributum et
collecta

33) Hanc rem, quam Latium ignorat, liceat patrio sermone paululum
illustrare: Die Criminalcassenbeitraege werden in den Budissinischen Krei-
se sowohl, als im Goerlitzschen, aus der Landsteuercasse ieden Kreises bestrit-
zen. Nach der zeithero und nun schon sechs Jahre bestandenen Einrichtung
hat sorbaner Beitrag wegen des Budissinischen Kreises keine Rauchsteuer aufs
Jahr mehr als vorhin ausgeschrieben; der Goerlitzsche Kreis aber hat auf
sechs Jahre wegen dort eintretender besondern Umstaende nur Vier besondre
Rauchsteuern ausgeschrieben, dass mit hin aufs Jahr ohngefaehr, zwey Drit-
tel einer Rauchsteuer ausfallen; woraus sich berechnen laest, dass der iaehr-
liche Beitrag zur Landescriminalcasse selbst im Goerlitzschen Kreise vom Rau-
che noch nicht acht Groschen ausmacht.

34) §. 3.

collecta aestimarentur ex pretio, quo praedia, agri et aedificia a possessoribus coempta sunt. Post legem vero promulgatam peculiarem huius aestimationis habendae curam et potestatem commiserunt status quibusdam electis ex ipsorum senatu viris, 35) a quibus cum saepius ad Comitiam relatum 36) esset, decrevit tandem Ordo Equester in Comitibus *Barthol.* 1786. 37) et *Oculi* 1787. 38) ut, quoties impendendi in rem criminalem sumtus unam exhaurirent tributorum pensionem, quam vocant *eine Rauchsteuer*, toties fundus, quinquaginta Imperialium aut minore pretio emptus, unum grossum conferret, ab iis autem fundis majori pretio acquisitis a singulis vicefimis quinibus, qui summam 50. Imperialium excederent, Obolus

C 2

35) *Acta Comitialis. Ocul. 1784. ad Prop. III.*

36) v. *Acta Barthol. 1784. ad Incid. 5. Ocul. 1785. ad Incid. 7. Barthol. 1785. ad Incid. 19.*

37) *Acta Barthol. 1786. ad Incid. 9. habent haec: Herrn Landstaende approbiren den Vorsehlag der Deputation, dass die Rauchsteuerfreien Nahrungen so oft der Aufwand der Criminalcasse ieden Kreises eine halbe oder ganze Rauchsteuer erfordert, von ieden 50 Thalern ihres Werths resp. sechs Pfennige und einen Groschen darzu beitragen sollen.*

38) v. *Acta Comitialis. Ocul. 1787. ad Incid. 2. verb. Da Herrn Landstaende beider Kreise nach der sorgfaeltigsten Untersuchung diesen Beitrag also bestimmt, dass eine Nahrung unter und bis 50 Thaler Einen Groschen und eine Nahrung, welche ueber 50 Thaler von ieden 25 Thaler des obangezogene Summe an 50 Thaler uebersteigenden Werths derselben sechs Pfennige, so oft eine ganze Rauchsteuer zum Criminalcassen- Beduerfnisse noethig ist, beizutragen habe: So haben Herrn Landesaeltesten beider Kreise dieses bey E. Hochloeb. Oberamte anzuzeigen und zugleich anzusuchen, dass diese Anordnung sowohl ueberhaupt bekannt gemacht, als auch insbesondere der Beitrag dieser Grundstuecke nach ihrem Werthe auf die beyden Jahre 1784. und 1785. als in welchen zusammen genommen die Criminalkosten in iedem Kreise eine Rauchsteuer betragen haben, ausgeschrieben, und die Ablieferung desselben an die Landsteuercasse ieden Kreises verordnet werde.*

Obolus (*sechs Pfennige*) solveretur; quod Senatus Consultum in *Comitiis Oculi* 1787. summae huius Lusatiae Curiae publicandum est traditum, illiusque Curiae Edicto sub d. 23. Jun. 1784. 39) more solenni, sed scripto tantummodo, promulgatum.

§. X.

IV. *Iudices ad officium, Legis normam et impensae compendium, si quando aberraverint, revocantur.*

Ad ea denique, quae IV. §. V. quarto loco commemoravimus, illustranda pertinere etiam haec videntur.

I. Ne latius evagarentur iudices, quam par esset ferretque tam huius Instituti ratio, quam Aerarii publici commodum et utilitas, constituit lex nostra (§. 12.) certos fines atque addidit varias cautiones et exceptiones, quae in omni criminali causa ante omnia priusque essent respiciendae, quam de sumtibus ex Aerario Criminali erogandis posset decerni. Hanc vero Legis clausulam ut totidem verbis huc transferamus, cum venia non detur; studiosis rei patriae ad fontem legemque ipsam ablegatis, illius illustrandae causa haec modo notare liceat: 1) esse ea, quae (§. 12. not. b. et c.) praecipiantur, ex Lege A. 1753. promulgata, 40) repetita 2) iis autem, quae

39) Quod haec constituit: *dass so oft eine ganze Rauchsteuer zum Criminalcassen-Bedürfnis ieden Kreises, insonderheit vom 1. Mart. 1784. an erforderlich gewesen oder künftig erfordert wird, der Beitrag von Rauchsteuerfreien Nahrungen und Haeußlern folgendergestalt, als von einer Nahrung unter und bis 50 Thaler iedesmal auf einen Groschen, und von einer Nahrung über 50 Thaler im Werthe von iedem 25 Thaler auf sechs Pfennige hoehet bestimmt werde.*

40) Oberlaul. Collect. Werk, Tom. I. p. 320. §. 10. II.

quae (§. 12. a. d. e.) praescribuntur caventurque, novum ius constitutum limitesque hos esse datos, 3) ut *ex denegata a parte subditorum operarum praestatione, et ob arguenda atque punienda convicia, plagas illatas, stupra, adulteria, quae dicunt, simplicia, natae delataeque inquisitiones aliaeque causae, actiones et controversiae civiles, quae in criminali iudicio intercederent, non omnino profus ad id genus referrentur, cuius sumtus e Criminali Aerario essent subministrandi; 4) quin recusaretur etiam talium impensarum restitutio, quae essent a dominis praediorum, Iurisdictionis superioris auctoritate ornatorum et eorum causa, qui mortem sibi ipsi consciverint, et ad conficienda aut redintegrandam signa et Iurisdictioni Criminali exercendae dicata instrumenta, impendendae atque erogandae, quibus omnibus 5) haec denique usu est addita exceptio eaque ex ratione legis repetita, ut ad Criminale Aerarium ne eiusmodi quidem criminalis causa spectaret; in cuius auctorem delicti perpetrandi non caderet vis et potestas. Quare si v. c. furiosorum aut infantium culpa homines sunt occisi, inflammationes aedificiorum ortae, idque genus alia commissa, modo ab initio et reorum animus perturbatus et aetas liqueat, impensae ad eiusmodi reos coercendos et alendos necessariae, ex Aerario Criminali non solent reddi.*

II. Iam vero more receptum est, ut in qualibet causa, quae ad Aerarium Criminale refertur, Acta Iudicialia ab inferioribus Iudiciis avocentur. Quamquam enim legis praeceptum §. 20. non adeo late patere videtur; utilius tamen magisque in reipublicae commodum existimatum est, in Actorum diligenti Inspectione omnis iudicationis quasi fundamentum ponere.

III. In computandis sumtibus, delegantur (§. 17. legis nostrae) iudices ad normam *der Criminal- und Inquisitions-Spesentaxe* A. 1753. 41) promulgatam. At enim laborat illa multis vitiis et mendis, nec, si, quae gesta, sunt exponenda, Quinque Viri antiquam illam formulam novae legi addendam censuerunt, sed emendatiorem praepotarunt. 42) Excidit tamen id propositum, emendandae illius antiquae legis, tum quia, Electore Serenissimo ipso monitore, 43) instituti ratio moram non patiebatur, tum quia iam illo tempore lex nova universalis *einer allgemeinen Sportel- und Gebuebrentaxe*, cuius mox expectamus promulgationem, rogabatur atque instruebatur. 44)

IV. Causis Criminalibus ad Aerarium publicum delatis et ad legis A. 1784. promulgatae normam regundis Ordo Equester praefecit in utroque et Budissinensi et Goricensi Circulo Duumviros Senatus Circuli Praesides (*die beiden Landesaeltesten*), adiuncto iis, tertio loco, Senatore secundi ordinis (*ein Mitglied des weiten Ausschusses*)
cui

41) *im Oberlaus. Collect. Werk*, T. I. p. 370.

42) In exemplo Ordini Equestri, a Quinque Viris exhibito loco verborum: *darüber giebt die am 12. Febr. 1753. ins Land publicirte Taxe bestimmte Vorschrift*: legitur: *darüber giebt die der am 12. Febr. 1753. ins Land publicirten Taxe gemaeße und nach Maasgabe dieser neuen Einrichtung abgeaenderte, am Schlusse dieser beigefügte Taxe bestimmte Vorschrift*.

43) *per Rescript. d. 9. Iun. 1783.*

44) Iusserat enim Princeps Rescript. ad summam huius Lusatiae Curiam d. 12. Ian. 1784. emisso, communem omnium huius Lusatiae iudiciorum formulam et Honorarii Iudicialis et Sportularum (*einer allgemeinen Sportul- und Gebuebrentaxe*) esse conscribendam, Ordinibusque ut, quae haberent, monerent tradendam; quorum etiam monita in *Comitiis Elisabeth. 1785.* absoluta, sunt ad illam Provincialem Curiam d. 28. Februar. 1786. relata.

cui hanc provinciam per biennium ita demandatam voverunt, ut prorogari ultra, sed ante elapsum biennium deferri ea non posset. 45) Est praeterea rei ex praescripto legis §. 18. 19. 20. 21. et 22. tractandae is modus receptus, ut litterae, quibus eiusmodi criminalem causam ad Aerarium devolvendam, dominus praedii Iurisdictionis superioris vi et auctoritate muniti constituerit, una cum Actis Iudicialibus traderentur in utroque Circulo Quaestori reddituum Provincialium Circuli (*dem Landsteuersecretair ieden Kreises,*) ab eoque ad Magistratus Circuli (*zur Deputation*) referrentur. Ut autem quantum potest, sumptibus parcatur, colliguntur plures causae; quibus postea ad domum communicatis (*nach deren Circulirung*) praefinitur dies, qua de restituendis aut recusandis impensis Triumviri rei Criminali consulant ac deliberent, illisque, quorum interest, decreta rescribant; ubi etiam ne desit, qui Acta in Commentarium redigat, scriptaque componat, apud Budissinenses huc usque Ordinum Provincialium Syndicus (*der Landsyndicus;*) apud Gorlicenses vero, Rationalis Circuli eiusdem (*der Landsteuersecretair*) adhibetur.

§. XI.

45) Acta Comit. Ocul. 1783. ad Prop. I. *Auch beschloffen Herren Landstaende in iedem Kreise denen Herrn Landesaeltesten eine Person des weitern Ausschusses beizusetzen und daraus eine Deputation zu formiren, an welche sich saemliche Gerichtsobrigkeiten wegen derienigen Faelle, wo die Unkosten-Uebertragung statt haben kann, so wie auch wegen des benoethigten Vorschusses aus der Criminalcasse zuwenden haben werden. — Diese Deputation erhaelt bey ihren Zusammenkunften die gewoehnlichen Liefergelder aus der Criminalcasse. Die Person des weitern Ausschusses wird von Herrn Landstaenden ieden Kreises gewaehlt, und bleibt zwey Jahr bei der Deputation stehn.*

Continuatur superior. §. X. disputatio.

V. Ex his, quae iam exposuimus, satis patere arbitramur, fieri vix posse, quin, si quoquo modo sit in hoc causarum genere de via rectoque et legitimo ordine a iudicibus deflexum, eaque admissa, quae cum hac nostra pugnent lege, illico ea notentur et animadvertantur. Est enim hoc omnino in omni criminali causa constitutum ius, ut ad sententiam ferendam Acta Dicasteriis transmitterentur. Eodem modo ex praecepto §. 21. Legis nostrae impensarum Criminalium computatio separatim vel sententiis Dicasteriorum vel Decretis Praefectarum Circuli Budissinensis et Gorlicensis aut summae Curiae Provincialis committenda est, quibus haud allatis sententiis aut decretis, recufatur ab Aerario Criminali impensarum restitutio. Certe quidem accedit, quod hac occasione data Acta Sumtuumque rationes iterum examinantur, saepiusque usu venire solet, ut Sumtus, quamvis re iudicata probatos iudiciis inferioribus restituere, Aerarium Criminale nihilominus recuset. Nec mirum! potuerat enim Dicasteriis et Praefecturis probare iudex suum et officium et impendii calculum. Si vero in utroque aut alterutro ab huius legis norma et ratione aberraverat, ex Aerario Communi sumtus nullo modo recipiebat. Neque cum hac aerarii recusatione pugnat illa sententiae aut decreti probatio. Nam potuit fieri, ut Dicasterium causam criminalem per se consideraret, habita nulla huius latae de Aerario Criminali legis ratione, quam tamquam Provinciale nullique Legum corpori insertam legem eo facilius ignorabat, quo minus forsan ad illam erat ab inferiori iudicio provocatum, neque exemplum

Actis

Aetis adiectum, nec a iudice eo quaestio directa: *Utrum criminalis causa sumtusque in illam impensi, de quibus esset pronuntiandum, ad Aerarium Criminale Lusaticum pertinerent, necne?* Hanc ob causam Aerarium saepissime non sine insigni iniuria, iniquitatis et iniustitiae esse accusatum, haud raro et ipse audivi et comperi.

Vocatum est etiam in quaestionem: *num omnis praesens pecunia (der baare Verlag,) quam in criminalibus causis se erogasse iuridicundo praefecti ad Acta profiterentur, illis sit in solidum accepta ferenda?* Atque id a Dicasteriis plerumque approbari solet, quod et fide de solutione facta, iustitiae maximae consentaneum videtur. Verum enim vero haec res non est immunis ab exceptionibus, ex nostrae legis interpretatione petendis, iisque, ut mihi quidem videtur, non contemnendis. Ut autem id eo magis perspicuum fiat, eius rei illustrandae ergo, exemplum afferamus. In lege A. 1753. promulgata, quam *Criminal-taxe* dicimus, 46) quatuor grossi pro vectura malefici in vincula coniecti insingula quatuor millia passuum et singula iumenta constituti sunt. Pro tempore autem, quod nunc est, eiusmodi vectura duplo maiori pretio est conducenda. Cum autem modus hac lege factus praescriptusque sit, ut is cui huius rei cura demandatur, pretio vecturae lege destinato non possit non contentus esse; sequitur, ut, si quis illum modum excefferit, plusque solverit, ad quatuor grossos reducatur quicquid de facta impensa maiori, eaque vel documentis, vel testibus ipsoque iuramento probanda susceperit. Eodem iure in aliis eiusdem generis locis utimur, ubi a communi atque assiduo
vfu

46) Oberlausiz. Collect. Werk, T. I. p. 321.

usu lex discrepat. Legis normam sequimur, quia legis novae condendae nobis non competit, sed promulgatae hucusque exequendae potestas.

Certum denique esse videtur et extra omne positum dubium, si ab his, quae iam disputavimus, et a calculi aut scribendi erroribus, qui numquam transeant in rem iudicatam, discesseris, post latam a Dicasteriis sententiam aut a Praefecturis et summa Curia huius Lusatiae interpositum decretum, diminutioni impensarum (*einer anderweiten Ermaessigung*) ibi iam dispunctarum, locum amplius non esse relinquendum. Quamquam enim esse, qui in omnia alia abeant, non ignoramus, huius nostrae tamen ipsius legis auctoritate rem omnem confici, arbitramur, hac modo (§. 21.) optione data, utrum ad Dicasteria, an ad Praefecturas, an ad summam huius Lusatiae Curiam malint iudices recurrere?

VI. Ne hoc quidem praetermittendum esse duximus, magnum accessisse pondus ad tollendam dubitationem de tractandis in posterum rite Criminalibus causis eo, quod lex pluribus locis 47) constituerit, omnium eorum, quae contra hanc nostram legem a iudicii praefectis committerentur, culpam omnem omneque periculum a praediorum dominis esse sustinendum.

§. XII.

Adduntur quaedam Observationes.

Perlustratis illis, quos §. V. proposuimus, locis, restat, ut in *adiungendis Observationibus* quibusdam excutiendisque dubitationibus, quas ex hac lege subinde natas animad-

verti-

47) §. 18. 19. 21. 22.

vertimus, paulisper commoremur. Fidem nostram hoc quidem tempore nos satis liberasse arbitramur, si modo, cum consummare rem non licuerit, pauca quaedam degustaverimus.

I. Iam vero haud est difficile intellectu, in hac, de qua disputamus, lege Ordinem Equestrem huius Lusitaniae id potissimum spectasse, ut quantum posset maxime, liti et controversiae in exercenda Iurisdictione Criminali omnis aditus intercluderetur. Magna vero eaque frequens hucusque intercesserat inter fora *domicilii*, *deprehensionis* et *delicti* super hac quaestione contentio: *coram quo iudicio, si esset illorum omnium, aut unius alteriusve in reo concursus praediorumque diversi domini, inquisitio instruenda atque peragenda esset?* Cui dubitationi ne in posterum locus amplius relinqueretur, constitutum est §. 6. legis nostrae, ut iudicium, cuius in finibus delictum esset commissum, illius inquirendi officio necessario fungeretur; insuper habito et domicilii et deprehensionis foro, quorum utrique, ne in hoc iudiciorum conflictu inquireret, plane est interdictum. Quo ipso legis capite antiqua illa firmata sunt stabilitaque Senatus Consulta, 48) quorum vi et auctoritate adducti, iuri dicundo in foro domicilii aut deprehensionis Praefecti reos ad forum delicti remittere necesse habebant. Receptis inde et servandae iurisdictionis illaefae et mutuae remissionis promittendae causa Litteris Reverfalibus restituebantur simul reorum comprehendendorum alendorumque causa factae impensae, quas rursus foro delicti reddendas Aerarium Criminale in se suscepit. Quin etiam cum antea saepe dubitatum esset,

D 2

esset,

48) A. 1653. et 1725. in Comitibus facta.

esset, si quis plura delicta eaque in locis, diverso foro subiectis, commisisset, ad quodnam forum inquirendorum eorum officium pertineret, res sic est (§. 6.) decisa, ut in reum ab illo iudicio inquireretur, in cuius finibus delictum, quod inquisitioni proximae occasionem prae- buisset, perpetratum esset. Ex quibus omnibus colligitur, quae sint olim *circa exhibitionem reorum* in hac Lusatia et legitime constituta et diligenter disputata, 49) iis et hoc quidem tempore nec esse derogatum, nec in foro usum ademptum.

II. Iuris est recepti, Iurisdictionem superiorem et Patrimoniam praedio inhaerere, atque finibus eius Territorii inclusam et circumscriptam, exercendam esse. Singulari igitur legis beneficio (§. 14.) concessa iurisdictioni praefectis est libertas, ut criminum inquisitionem in eo loco, ubi rei custodiantur, pertractare possint, sed et iudex paganus, et qui sunt in foro delicti Scabini, necesse est, adsideant. Addidit lex illius datae licentiae hanc rationem, 50) ut, securitati publicae melius custodiendis in civitatibus reis, impeditaque hoc modo eorum fuga, prospiceretur, et sumtibus parceretur, qui transferendis saepe huc illuc reis e custodia aliena ad forum delicti, cognoscendi eius causa nimium quantum auferentur. Supplicium vero in ipso foro delicti sumendum esse, etsi lex aperte non praecepit, satis tamen indicavit atque innuit. 51) Quae sententia summae etiam huius
Lusa-

49) eaque a patre optimo, cuius *de eo, quod iustum est circa Exhibitionem reorum iure imprimis Lusatiae super. Praef. Gaertnero* Lips. 1729. 4. *Disputationem* et hoc loco pia memoriae causa commemorare gestio.

50) §. 14. verbis zu *Begünstigung dieser Einrichtung.*

51) §. ead. verb. *bis es zur Vollziehung einer Leibes- oder Lebensstrafe gegeben.*

Lusatiae Curiae adeo est probata, ut et ipsa in eiusmodi criminalibus causis, quas inquirendas delegato cuidam peculiari iudicio commiserat, finita inquisitione, reos supplicii causa ad delicti forum ducendos illique esse tradendos iusserit. 52)

III. Est etiam citra omnem dubitationem, publicatam d. 30. April. 1783. Electoris Serenissimi iussu Rei Criminalis causa Legem (*das Generale wegen des Verfahrens in Untersuchungsfachen*) huic etiam Lusatiae iudiciorum Criminalium normam datam et praescriptam esse, quem in finem emissio a summa Curia d. 28. Jul. 1783. Edicto, solito more est promulgata. Cuius autem observandae ut eo maiorem curam iudices adhiberent, sunt ad illam manu quasi in hac, de qua disputamus, lege (§. 15.) perducti, nominatimque caput de numero Assessorum Iudicii Criminalis huc est translatum. Quo factum est, ut hunc numerum ad Quatuor Viros, una cum iuri dicundo Praefecto, Ordo Equester restringeret, quo magis e re Criminalis Aerarii esse existimaretur, minuere plurius Assessorum numerum, quibus diurna (*Beysitzergebuehren*) praebenda sunt.

§. XIII.

Controversia a Monasterio Mariae Vallensi mota commemoratur.

Neque hoc loco silentio praetereunda esse videtur insignis illa controversia, quae post hanc latam promulgatam-

D 3

52) Plura exempla suppeditavit die in den Jahren 1784. und folgg. zu Goerliz vorgewesene Hauptuntersuchungscommission, bey welcher zwar die Untersuchung und das Verfahren bis zum Endurthel verfuhr, die Vollstreckung

ckung

gatamque, usu etiam introductam legem a Monasterio Mariae Vallensi (*Marienthal*), quod ipsum praecipuo loco inter Provinciales huius Lusatiae Ordines numeratur, excitata est, tantoque studio hucusque agitata atque continuata, ut si fieri posset, totum hoc Aerarii Criminalis institutum destrueretur. Qua in re magnam quidem admirationem movet, ab hoc Monasterio contra hanc nostram legis iisdem fere argumentis esse pugnatum, quibus quondam Coenobium Mariae Stellense (*Marienstern*) lata *de Remissione delinquentium ad forum delicti* in Comitibus Senatus Consulta, sed frustra repudiare conatum est. 53) Res autem illa ita se habet in Comitibus publice pertractata. Commemoravimus supra (§ III.) Criminalem legem, quam illustrandam sumimus, Calendis Martiis 1784. vim legis per omnem hanc Lusatiam accepisse. Inter omnes etiam, ad quos pertinet huius rei cura, constat, huic legi ab ipso Monasterio Mariae Vallensi adeo esse obtemperatum, ut primam Aerario Criminali ab Ordine Equestri Gorlicensis Circuli destinatam pensionem (*eine halbe Rauchsteuer*) solverit. His rebus ita peractis, venit illi nihilominus in mentem gravissimam eamque multiplicem movere querelam. Adiit Principem Clementissimum iteratis trina vice precibus 54) (8. Iul. 1785. 22. Mai. 1786. et 29. Mart. 1787.)
ut

ckung der Endurtbel aber der Gerichtsobrigkeit des fori delicti aufgegeben worden.

53) Quod patet ex §. XIII. Dissertationis, cuius supra not. 49. mentionem fecimus.

54) Sunt autem haec praecipua argumenta, quibus suam causam defendendam Monasterium putavit, atque I. Niti, quidem perhibuit, Aerarium Criminale neque publica lege, neque universali, sed Pacto Convento

ut eximendorum ab Aerario Criminali Provinciali vicorum Monasterialium veniam impetraret et licentiam. Sunt

vento Privato et singulorum, quo iura et privilegia Singulorum et Vassallorum et praediorum illorumque usus circumscribi ac plane destrui non possent, nec Monasterium ut ad pactum institutumque huius generis invitum accederet, cogi posse. II. Accessisse vero et ab initio, et postea, negavit, immo intercessisse potius et antiqua declarasse probanda. III. Neglectae etiam intra Monasterii fines, rei criminalis, aut laesae securitatis publicae culpam nec ullo tempore esse admittam est professum Monasterium, nec huius rei causa ortam querelam; molestiam et onus conferendorum sumtuum Criminalium a vicis ad Monasterium pertinentibus inter se solum perferri, adiumento a reliquis provincialibus nec postulatione, nec accepto ita quidem, ut illa in Centurias distributio, cuius rationem supra §. II. exposuimus, in finibus Monasterii locum numquam invenerit. IV. Laudata plurima antiquitatis documenta, Litteras Wenceslai IV. et Joannis Regum Bohemiae, et Caroli IV. Imperatoris in A. 1239. 1346. et 1357. datas, traditionis Recessus A. 1635. (*Oberl. Coll. W. Tom. II. p. 408. seq.*) atque status eius temporis, tamquam Palladia antiquae retinendae hac in re formulae. Quam formulam V. et iudiciorum constitutorum, et praefectorum atque administratorum sustinendorum, et reorum custodiendorum alendorumque, conferendarum denique impensarum, talem esse eamque ita singularem, Monasterium asseruit, ut ab illa Criminalis Aerarii Societate prorsus avocaretur. VI. Ex hac antiquitate derivandam esse vim et ambitum iurisdictionis superioris qua uteretur Monasterium, illaque multo vetustiore, quam ut sanctionis Ferdinandinae (*der Obergerichtsconcession*) fundamento suffulciretur. VII. Novae denique collectae Criminalibus sumtibus impendendae molestiam deploravit, quae superaret modum hucusque servatum; onus vero imponeret vix ferendum illi subditorum generi, quod, ob immunitatem tributi, der Rauchsteuern, ex praecepto §. 3. legis nostrae, in posterum Aerario Criminali stipem secundum normam pretii, quo essent emta aedificia, conferre teneretur. Quod enim hi adhuc collegerint, levamini reliquorum subditorum fuisse dicatum destinatumque; atque hoc novum exinde secuturum incommodum, quod pluris, quam alibi, emta vendita aedificia nimium quantum atque inaequabiliter tribuere cogantur.

At enim vero illa vis argumentorum et copia infirmata est et dissipata, hac demonstratione ut ostenderetur ad I. Solemni Principis Legislatoris sanctione, si quam unquam legem, hanc certe, legem de

E

consti-

Sunt preces ad summam huius Lusatiae Praefecturam,
indeque ad Ordines Provinciales, rei et indagandae et
defen-

constituendo Criminali Aerario longe plurimum esse suffultam atque consecratam, quippe quae Electoris Clementissimi iussu non solum ab Ordinibus huius Lusatiae rogata et proposita esset, sed etiam confirmata, praeterea, emissio a Curia summa Edicto, rite promulgata, quin nominatim Monasteriis (verbis, in Edicti initio: *denen Praelaten*) normae instar, quam sequerentur, praescripta. Quam ob rem hoc tempore frustra de Pacto Comitiali, eiusque vi disputari et ad II. Si vel maxime non nisi eiusmodi Pacto Convento Ordinum Provincialium Aerarium Criminale niteretur, in Ordinatione Provinciali A. 1597. (*Oberlaus. Collect. Werk, T. I. p. 381.*) cautum tamen esse atque provisum; in quae plurima pars Senatorum in Comitibus consenserit, ea debere esse rata firmaque ita quidem ut et absentes illis decretis stare tenerentur. Orto igitur quondam eiusmodi dissensu, utrumque Monasterium (*Marienstern und Marienthal*) a Principe ipso per Rescripta A. 1719. et 1724. edita, ad servandam illam primariam legem (A. 1597.) delegatum esse remque ex illa decisam. De hac praesenti controversia idem ferendum iudicium esse, frustra que provocari ad intercessionem singularem ea in causa, quae (secundum ea, quae supra §. III. not. 2. relata sunt) unanimo consensu confecta sit atque absoluta. Commonstratum porro est ad III. Criminale Aerarium non tam ob culpam olim a iudiciis admissam, quam utilitatis et securitatis publicae causa esse introductum, iureque postulari, ut publicis res privatae cedant. In illa etiam §. II. superiore commemorata, in centurias vicorum descriptione, Mariae Vallense Monasterium nec exclusum nec praetermissum esse, sed hanc illi modo una cum reliquis Dynastiis datam veniam, ne ad societatem conferendarum criminalium impensarum exteros vicos admittere cogere- retur, propterea quod pagus Monasterialis contineret ipse 741. partes, *Rauche* dictas, quibus sumtus Criminales per se conferre neutiquam molestum atque onerosum esse posset. ad IV. Allatis a Monasterio antiquis litterarum monumentis est obiectum: ea partim profus huc non spectare, partim alia omnia continere. Quamquam enim diplomata A. 1239. 1346. et 1357. Monasterium, cum suis habitatoribus et colonis ab omni exactione et sinistra impetitione nunc et semper liberum pronuncia- rint; haec verba, quae praedas atque suppressiones illorum temporum innuerent, ad hoc nostrum tributum publicae utilitatis causa intro- ductum sine magna offensione non posse referri. Deinde, quae promittantur in Wenceslai IV. litteris A. 1239. datis, *subministranda ad- vocatis*

vocatis

defendendae causa delatae; ordinesque in Comitibus Elisabeth. 1785. Ocul. et Barthol. 1787. Legis rationem, consilium et vim diligenter ac sedulo examinarunt, defenderunt atque Principi Serenissimo ita probarunt, ut d. 26. Ian. 1789. precibus Abbatissae Monasterii Mariae Valensis hac in causa locum haud posse relinqui; temperanda autem esse, si qua nascerentur subditis ex novo Instituto graviora, quam quae ferendo pares essent, incommoda, rescriberet, 55) atque hoc decretum exequi iuberet; huius decreti deprecandi causa Monasterium litteras supplices denuo iteravit, sed tenet patriam spes firma

vocatis et iudicibus necessaria ab iis, propter quos eorum aliquem contrigeris advocari; ea iis necessaria lege nova et A. 1784. lata non detrahi, servari potius praeepto §. 12. integra atque illaesa. Quemadmodum vero ad V. ea sunt repetita, quae ad II. et III. regesta erant: ita ad VI. negatum, competere Monasterio Iurisdictionis superioris potestatem ex commemoratis supra documentis A. 1239. 1346, et 1357; quo certius ex Vladislaviana sententia A. 1497. (in Reder. Lusat. Diplom. n. XXI. p. 43. seqq.) pateat, Principem sibi et in pago Monasteriali reservasse in caede, rapina, incensione, furto, vulneratione et prodiditione Iurisdictionem superiorem (die Obergerichten,) eamque per Promarchionem (den Landvoigt) exercendam.

Exinde sequi, Monasterio etiam Mariae Vallensi ad sanctionem Ferdinandinam A. 1562. tamquam ad fontem et firmamentum iurisdictionis superioris necessario esse recurrendum. Denique ad VII. e Rationariis Provincialibus computatum est, atque ostensum, nec subditis Monasterii omnino, nec singulari eorum generi, qui possiderent immunita a tributo *der Rauchsteuern* tuguria gravius, quam ut ferre possent, onus impositum esse, aut in posterum imminere.

55) His verbis: *Wie wir nun bey denen von euch (dem Oberamte) angezeigten Umstaenden, das gedachte Abbatissin mit sothanen ihrem Gesuche ab- und den etwanigen ausbesagtem Regulative in Absicht auf die Kloster-Fundations Guetber sich ergebenden Inconvenientien in der von euch in Eingangs gedachtem Berichte an Handgegebenen Maafse bestaenlichst abzubelfen angewiesen werde, beschlossen haben: als begehren wir hierdurch gnaedigst, ihr wollet dem gemaeß das noethige verfuegen.*

ma certissimaque fore, ut Pater Patriae Clementissimus instituto Aerario Criminali, sanctione Principis firmato eique, quo utilitati publicae egregie prospectum sit, ob hanc singularem controversiam non sit derogaturus.

§. XIV.

*Indicatur ultimo loco Pactum inter Ordinem Equestrem et Hexapolin
Conventum.*

Huic libello ut finem simul imponeremus, monendum ultimo loco duximus, saepius iam et serio ab Ordine Equestri de eo cogitatum deliberatumque esse, quo tandem modo amice componerentur tam cum Hexapoli huius Lusatiae, quam cum vicinis Saxoniae regionibus haud raro exortae exinde lites et controversiae, quod ille Ordo omnem criminalem causam ex praecepto legis nostrae (§. 6.) a foro delicti suscipi et tractari cuperet, recusaret vero et Hexapolis et vicina Electoralis Saxonia, quae illius legis vinculo non obstrictae, in dubiis causis, *forum domicilii* aut *deprehensionis* praeferre videbantur. Huius dissidii dirimendi desiderium, quod *Saxoniam* attinet, adhuc relictum est; quod *ad Hexapolin* autem spectat, expleta est expectatio. Re enim saepe ac diligenter in Comitibus Elisab. 1788. Barthol. et Elisab. 1789. et Ocul. 1790. pertractata, in Comitibus tandem Ocul. huius anni Pacto cum his quatuor civitatibus (*Budissin, Lauban, Camenz et Loebau*) decennali, cum his duabus (*Goerliz et Zittau*) vero perpetuo conventum est, ut in posterum iudices utrinque in investigandis et puniendis criminibus, delicti forum sequerentur, atque eius generis causarum sumtus a foro delicti erogarentur. Est praeterea certis quibusdam et legitimis cautelis septum ac circumscriptum hoc Pactum atque ab utroque etiam Ordine et Equestri et Hexapolitano constitutum, ut Clementissimus Princeps illius sanctione confirmandi causa imploraretur, confirmatum vero postea Curiae huius Lusatiae primariae, ut more solito promulgaretur traderetur. Atque hac re feliciter peracta, coniectura licet augurari et alteram, quam supra indicavimus, relictam desiderii partem, prope diem fines esse iustos modumque impetraturam legitimum.

